

MÜTEŞÂBİH HADİSLERİN YORUMU, OSMAN BODUR

Interpretation of Mutashabih Hadiths, Osman Bodur

Ali COŞKUN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü, Konya, Türkiye [ror.org/045hgzm75](https://orcid.org/045hgzm75)
Graduate Student, Selçuk University Institute of Social Sciences Department of Basic Islamic Sciences, Konya, Türkiye
 alicoskun8695@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-6588-0147>

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review
Geliş Tarihi / Received: 30.10.2023
Kabul Tarihi / Accepted: 28.11.2023
Yayın Tarihi / Published: 15.12.2023

 Atıf / Cite as: Coşkun, Ali. "Müteşâbih Hadislerin Yorumu, Osman Bodur". *Mütefekkir* 10/20 (2023), 611-616. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1405414>

 Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

MÜTEŞÂBİH HADİSLERİN YORUMU, OSMAN BODUR*

İslam'ın iki asıl kaynağını teşkil eden Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in hadisleri asırlardan beri Müslümanların gündeminde olmuştur. İslam âlimleri de bu iki kaynağın anlaşılması için pek çok ilmi çalışmada bulunmuştur.

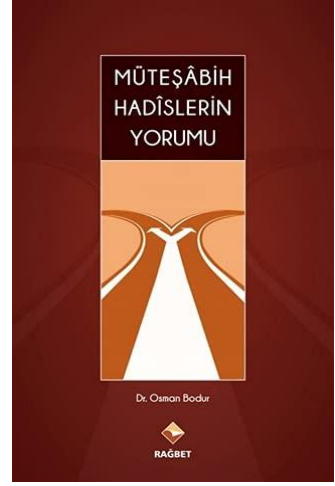
İlahi hitabın anlaşılması noktasında yürütülen çalışmalardan biri de Muhkem ve Müteşâbih ifadelerin yorumlanması olmuştur. Bu kavramlar tefsir ilminde de önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Akılla idrak edilebilen, manası açık bir şekilde anlaşılabilen âyetler muhkem; birden fazla manaya ihtimali bulunan âyetler ise müteşâbih olarak adlandırılmıştır. Müteşâbih âyetlerin anlaşılması için te'vîl ya da yoruma ihtiyaç duyulduğu gibi, Hz. Peygamber'in (a.s.) hadislerinin de bir kısmının müteşâbih olup açıklanmaya ihtiyaç duyduğu şüphesizdir.

Osman Bodur tarafından kaleme alınan "Müteşâbih Hadislerin Yorumu" kitabı; önsöz, giriş, dört bölüm, sonuç, kaynakça ve indeksten oluşmaktadır. Eser hadislerde yer alan müteşâbih lafızların yorumuyla ilgili hazırlanmış bir doktora çalışmasından kitaplaştırılmıştır.

Yazar, giriş bölümünde Müteşâbih hadislerle ilgili müstakil olarak eser yazan İbn Fûrek'in "Müşkilü'l-hadîs ve Beyânüh" isimli eserinin, araştırmanın başlıca kaynağı olacağını ifade etmiştir (s. 20). Müellif kaleme aldığı bu eserle birlikte tarih sürecinde müteşâbih hadislerin nasıl yorumlandığını, anlaşılmasında etkili olan unsurların neler olduğunu ve müteşâbih hadisleri yorumlarken dikkat edilmesi gereken ilkelerin neler olduğunu tespit etmeye çalıştığını ifade etmektedir (s. 21).

Birinci bölüme; müteşâbih ve müteşâbihle ilgili kavramların tanımı ile başlanmıştır. Yazar, Müteşâbih kavramı ile ilgili tanımlama yaparken önemli hadis otoritelerinden olan Tahâvî'nin şu sözüyle konuya dikkatleri çekmiştir: "Hadislerinde tıpkı Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi müteşâbih kısımları vardır ve bunlar muhkem olanlara ircâ edilerek anlaşılması gerekir." Tahâvî'den sonra İbn Fûrek de bu noktaya dikkatleri çekmiş ve müteşâbih hadislerin nasıl yorumlanması gerektiği ile ilgili usûl ve metod geliştirerek bu konuyla ilgili müstakil bir eser yazmıştır (s. 33).

Kavramların ele alınmasının ardından yazar, müteşâbih hadislerin yorumuyla ilgili eserler başlığıyla konu ile ilgili yapılan çalışmaları zikretmiş-

* Osman Bodur, *Müteşâbih Hadislerin Yorumu* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016).

tir. Eserler çalışmanın ana kaynağı olan İbn Fûrek esas alınarak ‘İbn Fûrek Öncesi Eserler’ ve ‘İbn Fûrek Sonrası Eserler’ şeklinde gruplandırılmaya tabii tutulmuştur (s. 42). Yazarın eserleri tanıtırken bu ayrıma gitmesi müteşâbih rivayetlerin yorumunda önceki ve sonraki dönemlerin yaklaşımlarını görmek açısından yerinde olmuştur.

Birinci bölümde temas edilen noktalar ile konuyla ilgili genel bir çerçeve oluşturulmuştur. Okuyucuya müteşâbih ile ilgili kavramların tanımı yapılmış ve müteşâbih hadislerin yorumuyla ilgili eserler tanıtılmıştır.

İkinci bölümde müteşâbih hadislerin anlaşılmasına etki eden temel unsurlar ve genel yaklaşımlar ele alınmıştır. Müteşâbih hadislere etki eden temel unsurlar metin, muhatap ve dil olmak üzere üç ana başlıkta incelenmiştir (s. 79).

Müteşâbih hadislere etki eden unsurların ilki olan muhatap başlığında yazar, ilk olarak ifadelerin teşbih ve tescimi çağrıştırmaya noktasına değinmiştir. Yazar, teşbih ve tescim içeren rivayetlerin karşımıza problem olarak geldiğini ancak hemen tenkit etmeyip dilsel argümanlar eşliğinde te’vîl edilmesi gerektiğini söylemektedir (s. 83).

Metin ile ilgili dikkat çeken ikinci husus ise zahiren naslara aykırı gibi gözüken ifadelerin yer almasıdır. Bu hususta Allah’ın ahirette görüleceği konusundaki rivayetler büyük tartışma konusu olmuştur. Mu’tezile âlimleri “Beni asla göremezsin” (el-A’raf 7/143) âyetine dayanarak bu rivayetleri inkâr etme yoluna gitmişlerdir (s. 84). Ancak âyetin sebebi nüzulü ve Allah’ın ahirette görüleceğini işaret eden başka âyetlere baktığımızda bu tür rivayetleri inkâr etme yoluna gitmek yanlış olacaktır. Bu tür rivayetlerin belirlenen kriterlere bağlı kalınarak te’vîl edilmesi daha isabetli olacaktır.

Yazar, metin ile ilgili son olarak akla ve tecrübeye uygunluk başlığıyla rivayetlerin bazen akla aykırı gibi gözüktüğünü ifade etmiştir. Mu’tezile âlimleri “Akıl ile nakil tearuz ettiği zaman akıl takdim olunur” prensibinden hareketle bu tür akla aykırı gibi gözüken rivayetleri reddetme yoluna gitmişlerdir (s. 86). Ancak akıl ile naklin görünüşte zıtlık içermesi olabilecek bir durumdur. Bizim akıl ile nakil arasında bir denge kurup nasları ona göre te’vîl etmemiz gerekmektedir. Metin ile ilgili unsurlar nedeniyle rivayetler ilk bakışta akla aykırı gelebilmektedir. Ancak yazarında değindiği gibi bilgi eksikliğinden kaynaklı rivayetleri reddetme yoluna gidilmemelidir.

Muhatap ile ilgili unsurlar ise dil zevkinin yitirilmesi, bilgi eksikliği ve ideolojik yaklaşım maddeleriyle ele alınmıştır. Hz. Peygamber döneminde sahabenin nasları fehim kabiliyeti ile sonraki dönemlerdeki insanların anlama kabiliyeti değişmiştir. Dil ile ilgili yozlaşmanın neticesinde müteşâbih ifadeler problem haline gelmeye başlamıştır. Örneğin “Rüzgâra sövmeyin, çünkü o, Rahmanın nefesindedir.” Rivayeti sahabe döneminde anlaşılmasına rağmen daha sonraki dönemlerde müteşâbih olarak karşımıza çıkmak-

tadır. Mu'tezile âlimleri "Rahmanın nefesi" ifadesini dilin inceliklerine dikkat etmeden yoruma tabii tutarak bu hadisi kabule yanaşmamıştır. Hâlbuki yazar, hadiste geçen ifadenin "Rahmanın ferahlığı ve bereketi" şeklinde yorumlanmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir (s. 95-96).

Bodur, Müteşâbih hadisleri yorumlarken âlimlerimizin farklı yaklaşımlar sergilediğini de ifade etmektedir. Bu yaklaşımları selefin yaklaşımı, lafızcı yaklaşım, akılcı yaklaşım ve te'vîlci yaklaşım olarak dört başlıkta incelemiştir (s. 111).

Müellif, Selef dediğimiz dönem olan hicri ilk üç asırda müteşâbih rivayetlere yaklaşımın nasları geldiği gibi kabul etmek olduğunu aktarmıştır. Selef âlimlerinin müteşâbih ifadeler karşısında te'vîl yolundan ziyade tavakkuf ve tefviz metotlarını kullandığını zikretmiştir. Lafızcı yaklaşım içerisinde olanların müteşâbih rivayetler karşısında teşbih ve tescime giden grup olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca akla vurgu yapan grupların Cehmiyye ve Mu'tezile olarak tespit edildiğini ifade etmiştir (s.122-126).

Halef dönemi âlimlerin ise müteşâbih rivayetler karşısında te'vîl metodu kullandığını aktaran yazar, özellikle İbn Fûrek ve sonraki Ehl-i Sünnet âlimlerinin teşbihe gitmemek için te'vîl yöntemini kullanmanın kaçınılmaz olduğunu ifade ettiklerini belirtmiştir (s. 134).

Yazar, ikinci bölümde müteşâbih hadislerin anlaşılmasına etki eden unsurları ve genel yaklaşımları açıkladıktan sonra üçüncü bölümde bu rivayetleri yorumlarken bazı temel ilkelerin belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Müellif, Te'vîl yapılırken yanlış manalara kapı açmamak ve herkesin bu alanda kendi düşüncesine göre yorum yapmaması için bazı ilkeler tespit etmiştir. İbn Fûrek'in eseri başta olmak üzere diğer kaynak eserlerden tespit ettiği ilkeleri şu şekilde sıralamıştır: Tenzih İlkesi, Dile Uygunluk İlkesi, Naslara Uygunluk İlkesi, İhtiyat İlkesi, Dinin Temel Prensiplerine Uygunluk İlkesi ve Anlamlılık/Faide İlkesi (s. 142).

İbn Fûrek eserine aldığı hadislerin izahında tenzih ilkesine özellikle dikkat etmiş ve bir hadise getirilen yorumun Allah'ın zatına ve sıfatlarına zıt anlam taşıması gerektiğini ifade etmiştir. Yazarın da ifade ettiği gibi tenzih ilkesi, teşbih ve tescime düşmeden rivayetleri te'vîl etmenin genel adı olmaktadır (s. 147).

Müteşâbih rivayetleri yorumlarken dile uygunluk ilkesi önemli görülen bir diğer prensip olmuştur. Çünkü dil kuralları genel olarak objektif bir özellik barındırmaktadır. Bu objektiflik sayesinde te'vîl yapılırken gelişigüzel yorum yapılmasının önü alınmış olur (s. 153). Hz. Peygamber de Arap toplumuna hitap ederken dilin bütün inceliklerine vakıf olması sayesinde insanlarda etki bırakmıştır.

Müteşâbih rivayetleri te'vîl ederken dikkat edilmesi gereken diğer husus ise naslara ve dinin temel prensiplerine uygun olmasıdır. Yazar bu du-

rumu “Te’vîl, Kur’an ve Sünnet’in muhkemâtı ile bütünlük arz etmesi gerekmektedir” şeklinde özetlemiştir (s. 159).

Müteşâbih rivayetlerin yorumunda dikkat edilmesi gereken bir diğer ilke ihtiyat ilkesidir. Yazar, rivayetler te’vîl edilirken verilen mânanın kesin bir yargı olmadığı ifade edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ve yazar incelediği eserlerde “Muhtemeldir ki...”, “şu ihtimale göre...” gibi lafızlarla te’vîl edilen rivayetlere ihtiyatla yaklaşıldığını aktarmıştır (s. 178).

Yazar üçüncü bölümde İbn Fûrek’in eseri başta olmak üzere eserlerden belirlenen temel ilkeleri açıklamıştır. Okuyucuya bu tür rivâyetlerin gelişigüzel yorumlanmadığını, belli ilkelere göre te’vîl işleminin yapıldığını açık ve anlaşılır bir tarzda sunmuştur.

Dördüncü bölüm olan kitabın son bölümünde ise yazar, müteşâbih hadislerin yorumuna yer veren kaynaklardan hareket ederek örneklere yer vermiştir. Bu örnekleri aktarırken lâfzî, mecâzî ve edebî örnekler şeklinde üçlü ayrıma tabi tutmuştur (s. 199).

Müteşâbih lafızları, kelime veya cümleler üzerinden yorumlama örneklerini “lafzî yorum” başlığı ile ele alan yazar; haziflerin tespitinin yorumlara etkisi, edatların farklılıklarının tespiti, harf-i cerlerin anlam farklılıklarının tespiti, marife ve nekrenin manaya etkisi gibi hususlara maddeler halinde örnekler vermiştir (s. 199).

Dildeki mecâzî kullanımlara dikkat edilmeden yapılan yorumlamalar nedeniyle farklı firkalar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yazar, “Mecâzî Yorum” başlığı ile müteşâbih rivayetlerin te’vîli ile ilgili örneklere yer vermiştir. Müellif, Mecâzî yorum yapılırken ele alınan başlıca sanatların istiâre, mecaz-ı mürsel, mecaz-ı aklî ve kinaye olduğunu aktarmıştır (s. 231-233).

Müteşâbih rivayetlerin yorumlanması ile ilgili edebi yorum örnekleri de önemli bir yere haizdir. Edebi ifadeler ile Hz. Peygamber muhatabının konuyu daha kolay idrak etmesini sağlamış ve anlatımı kolaylaştırmıştır. Yazar da “Edebi yorum” başlığı altında temsil, teşbih, tevriye ve müşâkele sanatlarından hareketle hadislere getirilen yorumlamalara örnekler vermiştir (s. 271).

Netice olarak yazar, kitaba okuyucunun anlamasını kolaylaştırmak adına kavramların açıklanması ve çalışmada yararlanılacak eserlerin incelenmesiyle başlamıştır. Devam eden bölümde müteşâbih hadislere etki eden unsur ve yaklaşımları ele almış sonrasında ise müteşâbih hadisleri yorumlarken uyulması gereken ilkeleri tespit etmiştir. Bu bağlamda başlıklar arasında geçiş yapılırken her bölümün sonunda değerlendirmeye yer verilmiş olması okuyucunun konu bütünlüğünü kaybetmemesi açısından dikkate değer olmuştur. Dördüncü bölümde ise yazar, müteşâbih hadislerin yorumlanması ile ilgili kaynak eserlerden aldığı örneklere yer verip çalışmayı sonuçlandırmıştır.

Kitapta kullanılan dilin akademik, sade ve anlaşılır olduğunu ifade edebiliriz. Ancak rivayetlerden örnekler aktarılırken Arapça metinlerine yer verilmiş olsa mukayese açısından daha faydalı olabilirdi. Konu başlıkları, numaralandırma ve sayfa düzeni gibi teknik açıdan eserin özenle hazırlandığı ifade edilebilir. Kitap, hadis alanında müteşâbih rivâyetler üzerine yapılan özgün, akademik çalışmalardan birisi olmuştur.

 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

 Yazar(lar) / Author(s): Ali Coşkun.

 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.